

POLITICAL ACTIVISM AND ROMANESQUE FICTION IN THE WRITINGS OF DRAGOȘ PROTOPODESCU

Alina Dorle, PhD Candidate, Technical University of Cluj-Napoca – North University Center, Baia Mare

Abstract: Without having today the notoriety of Nae Ionescu or of Nichifor Crainic and without making a big fuss of a famous name in the field of interwar literature, which is due to drastic purification, first of all, that took place after 1945 and in the same time the non-existence of a later rehabilitation, Dragoș Protopopescu is part of the myriad of top intellectuals of the Romanian interwar period, of those who, through their personality and erudition, marked minds of people and initiated new horizons of knowledge. A professor of English at the University from Bucharest, Dragoș Protopopescu is, most of all, a promoter of English culture and civilization in the Romanian cultural area, an eccentric, sententious and ironic poet, writer, essayist and journalist, however, in the same time, not lacking the metaphorical lyrical expression of the speech. Under ideological aspect – according to privilege of the political activism of Eliade and Cioran – Protopopescu is categorized among the intellectuals who exhibited special right-wing ideological tendencies and even engaged in a political publicist activism and an unequivocal political commitment.

Keywords: right-wing ideology, political commitment, political detention, the mystical

Tentația dreptei s-a exercitat simptomatic de la începutul deceniului al patrulea într-o formă expresă, chiar intempestivă asupra elitelor intelectuale, în special asupra acelor care, prinși în vârtejul experimentalității și al emergenței factorului spiritual aclamat în *Itinerariul* lui Eliade de la 1927, se raliau la un activism politic de esență naționalistă, insurgent și denunțator pentru tiparele erodate ale politicianismului democrat interbelic. Grupul strâns în jurul lui Nae Ionescu și al *Cuvântului* – este vorba de generația de tineri intelectuali născuți în primul deceniu al secolului XX, (Eliade, Cioran, Haig și Arșavir Acterian și alții din generația criterionistă), s-a manifestat în favoarea noilor formațiuni de dreapta odată cu trecerea mentorului lor de partea Mișcării Legionare, în 1933. Afirmarea acestui puternic curent de intelectuali în planul ideologiei legionare a fost definitoriu pentru marcarea caracterului elitist al Mișcării din perioada sa de ascensiune. Premergător însă acestui val intelectualizant s-a evidențiat afinitatea vizionară a legionarismului cu sloganele etnic-ortodoxizante, cultivate de grupul de intelectuali – cu aproximativ 10 ani mai în vârstă decât generația lui Eliade – din jurul *Gândirii*, în care se încadrează personalități ca Nichifor Crainic, Lucian Blaga sau Dragoș Protopopescu. Francesco Veiga în studiul său despre Garda de Fier consideră că gândirismul a creat un mediu cultural, concentrat pe ideea naționalismului și a religiozității, propice pentru aderarea tinerilor intelectuali la politica de extremă dreaptă. «*Codreanu și intelectualii legionari au intrat în politică sub semnul acestei mișcări care impregna mediul cultural românesc al anilor douăzeci.*»¹ În 1932, sub directivele lui Nichifor Crainic, apare revista *Calendarul*, cu o orientare ideologică accentuat spre dreapta, totuși fără a avea inițial angajamente politice. Este punctul de afirmare, în sensul unei conștiințe naționaliste, a primei serii de intelectuali care aderă la Mișcarea Legionară, printre care se numără figura prodigioasă a anglistului de la Universitatea din Cernăuți. Istoricul Armin Heinen constată că

¹ Francesco Veiga, *Istoria Gărzii de fier. Mistica ultranaționalismului*, Editura Humanitas, 1993, pag. 169

această pătrundere a clasei intelectuale se datorează în special publicisticii, ca formatoare de opinie publică, diferitele ziare susținătoare ideologiei de dreapta erau citite frecvent de studenți, preoți sau profesori. Fără a se pronunța de altfel de partea vreunui partid, cel puțin în faza sa incipientă, **Calendarul** condus de Nichifor Crainic înclină treptat înspre extrema ideologică naționalistă: « *În primele luni, Crainic a căutat să nu se apropie prea mult de nici unul dintre partidele potențiale de dreapta, punându-le la dispoziție în mod egal spațiu pentru publicitate. Dar cu timpul, unii redactori s-au angajat pentru un partid sau altul. Astfel, Dragoș Protopopescu și-a anunțat public simpatia pentru Legiune, alături de Toma Vlădescu, N. Crevedia, Tr. Cotigă și Mihail Polihroniade. Si preferințele lui Crainic s-au îndreptat de la sfârșitul anului 1932 către acest grup.* »²

Dragoș Protopopescu face parte așadar din rândul intelectualilor care au acordat încredere Mișcării Legioanare destul de timpuriu. Activitatea sa în acest aspect de nuanță politică se limitează însă, cu excepția a două candidaturi pe listele Mișcării Legionare, Una în 1932, ca deputat de Botoșani³, iar cealaltă, în 1937, la articole ideologice publicate în diferitele reviste de coloratură: **Calendarul**, **Porunca Vremii**, **Sfarmă Piatră** sau **Buna Vestire**, unde este director. Articole scrise în stilul său caracteristic, îl încadrează în rândul jurnaliștilor excentrici, pamfletar ironic, cu ascuțimea sarcastică a expresiei. Amintim articole precum **Pedeapsa cu moartea**, **Înger și demon**, **Pericolul evreiesc**, **Constituția lui Arvinte**, **Insurecția bătrânilor**.

O serie de articole cu tentă panegirică sunt dedicate celor doi martiri legionari Moța și Marin, ale căror funeralii, de o mare anvergură, au dobândit o însemnătate aparte în istoria Mișcării. Intelectuali de seamă (Eliade, Nae Ionescu, Iorga) scot în evidență cu această ocazie puterea de sacrificiu în numele unui ideal sau credințe. Dragoș Protopopescu vorbește despre absolutul unei morți exemplare, despre semnificația jertfei și reverberațiile sale în conștiința colectivă: « *Suntem oameni norocoși. Scriem în genunchiat. Scriem la căpătâiul celor mai frumoși morți ai României de azi. Apărem în umbra a două morminte a căror glorie ne înconvoaie, și suferință ne cutremură. Dar a căror jertfă și credință mai presus de orice ne leagă.* » Moartea celor doi lideri legionari devine un factor de coeziune, un imbold puternic de convertire și de manifestare a virtuților legionare ce impresionează masele și ridică în același timp semne de îngrijorare pentru politicienii vremii. Prin articolele momentului apar mențiuni referitoare la ideologia *omului nou*, cu valențele sale religioas ascetice și configurarea unui tip de eroism ce frizează chiar fanatismul: « *Așa grăiește, la flacăra catafalcului, ultimul ordin al Omului Nou. Și spune mai departe Omul Nou: «Se înființează începând de astăzi secția Moța-Marin, cu lozinca: Totdeauna gata e moarte. Numărul celor care o compun nu va putea trece niciodată de 10.000.* » 10.000 – scrie mai departe Dragoș Protopopescu – *Superbă apoteoză a jertfei, dumnezeiesc evantai proiectat pe cer de trupul înaripat al celor doi! În lacrima care îmi dă – cu mâna pe piept – întâia oară când așez un rând pe hârtie, eu văd irizat în zeci de mii de raze tot Răsăritul care va veni. Scriem cu fața la acest Răsărit. Scriem cu fruntea luminată de nimbul lor.* »⁴ Se resimte în articolele sale scânteierea expresiei ironice,

² Armin Hainen – *Legiunea Arhanghelului Mihail: o contribuție la problema fascismului internațional*, București, Ed. Humanitas, 2006, pag.169

³ Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreapta românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, pag. 242

⁴ Dragoș Protopopescu – *Contemporanii lui Isus...*, în *Buna Vestire*, An I, nr.I, 22 februarie, 1937

necruțătoare în ceea ce privește politicianismul erodat, așa-zis democratic sau a oricăror forme de decadență și pervertire a unui ideal socio-politic-religios prefigurat cu exigență de doctrina legionară și pecetluit de jertfă. Imperativul jurnalistului trădează exaltarea și poziționarea sa în rândul celor mai aprigi condeieri legionari: „Să ne jertfim permanent pentru țară și neam. Să ne apărăm pe noi înșine, cu toată puterea noastră, împotriva a tot ce ar putea să scadă înălțimile jertfei”⁵, fără a-și reprima în același timp irizările lirice ale expresiei și trăirile înflăcărâte de nimbul revelator al sacrificiului: „Aș vrea ca pieptul meu să aibe astăzi mii de latitudini ca să închidă în el toată exaltarea, tot dumnezeiescul val ce urcă până la cer sufletul unei românimi de câteva milioane de oameni.”⁶ De cele mai multe ori însă, critica acerbă la adresa incompetențelor clasei politice sau a Guvernului alimentează spiritul sarcastic și zeflemitor cu care desființează pe rând hotărâri guvernamentale (de pildă în articolul **Legiferarea Destinului**), personalități de marcă a momentului, profesori universitari sau miniștri (în articole precum **Congresul Gloabelor** sau **Dinu Brătianu, centru de atracție**), precum și aspecte sociale marcate de infiltrarea germenilor comunismului, pe care autorul le repudiază cu vehemență. Un exemplu în acest sens este abordarea problemei muncitorești, în articolul **Înger și demon: sau Primatul muncii românești**⁷, în care scopul și modalitatea de realizare a taberelor de muncă legionare (eliberatoare, cathartice, spirituale) sunt prezentate în contrast puternic cu tendințele de exploatare a muncitorului de către o clasă de extracție alogenă, cu perspective marxiste, prefigurând aici munca așa-zis patriotică din perioada regimului communist. De altfel, taberele de muncă legionară, atât de controversate în epocă, sunt pentru Dragoș Protopopescu forme de cultivare a valorilor etice care vizează în special sensul unor termeni precum disciplină, onoare, sacrificiu, dăruire de sine, abnegație, dobândind chiar conotații spirituale, într-un proces de desăvârșire a individului și, în extenso, a societății: “Munca manuală de care până acum erau legate numai suferința și sudoarea, acest tineret a transfigurat-o în soarele inimei și a ridicat-o la rang etic. Asociată cu toate înălțările omului ea a devenit cântec pe bazele flăcăilor cu brațul gol. Sudoarea a devenit noblețe, palma bătătorită, pergamen de pravilă nouă românească. Poate pe acest pergamen s-au scris în ultimii ani cele mai frumoase acte de devotement și poezie, disciplină în spirit, jertfă, voie bună și credință.”⁸ Drept pentru care, interzicerea prin lege a taberelor de muncă a generat critici acerbe la adresa guvernanților, atitudini persiflante și o accentuare a spiritului combativ. Viziunea idealistă a jurnalistului legionar contrastează puternic cu realitatea unor evenimente de ordin politic, social și chiar cultural, prin care se sesizează precaritatea sistemului guvernamental și ignoranța politicianilor cu privire la sensul autentic al activității legionare: “Guvernul în caraghioasele lui eforturi de a se ține de mișcarea legionară face impresia unei tagme de ȣigănuși care se agață de un mare express. Si, ce e mai caraghios, nu ca să meargă și ei, dar ca să-l oprească! Noi le spunem de la locul la care totdeauna am stat – ca să râdem de ei – la o parte, trece Destinul!”⁹

⁵ Dragoș Protopopescu, *Casta biruitoare*, în *Buna Vestire*, An I, nr.5, 26 februarie 1937

⁶ Dragoș Protopopescu, *Contemporanii lui Isus...*, în *Buna Vestire*, An I, nr.1, 22 februarie, 1937

⁷ Dragoș Protopopescu, *Înger și demon: sau Primatul muncii românești*, în *Buna Vestire*, I, nr.13, 7 martie 1937, p.1.

⁸ *Legiferarea destinului*, în *Buna Vestire*, AnI, nr.4, 25 februarie 1937

⁹ *ibidem*

Nici clasa intelectuală, în speță cea a profesorilor universitari, nu scapă neatinsă de ascutimea ironiei sale, mai ales când acestora li se reproșează interesul accentuat pentru politică sau pentru portofoliile ministeriale, minimalizând astfel aria culturală pe care o reprezintă. În articolul **Congresul gloabelor**, profesorii universitari de la Iași, “își renegă catedra, pleacă de fapt din universitate; dar vor ca studenții să creadă mai departe în ei, să vină după ei! Să vină – au neobrăzarea să o spună – nu la universitate unde ar găsi numai umbra lor tristă pe pereți – ci să vină după ei, în partid! Toată tema congresului a fost cum să-i atragem pe studenți la democrație.” Este vorba despre un soi de “proxeneitism universitar” după vorbele autorului care nu se sfiește să se adreseze cu maximă vehemență, într-un soi de retorică ultragiantă, colegilor săi de breaslă, ahtiați după voturi și aderenți: *Ascultați proxeneitism universitar, ascultați sobor de țate care se dau după colțul străzii Corăbiei și fac cu mâna la tineri să intre înăuntru.*¹⁰

Unele articole se constituie ca niște veritabile medalioane, fie elogioase, învăluite în expresia sensibilizatoare a metaforei, inedite și acaparatoare, trădând o înclinație puternică pentru liricizare, cum e de pildă articolul **Cantacuzino**¹¹, fie denigratoare, în care expresia se încarcă de voluptatea ironiei implacabile, de o incisivitate uneori dusă până la malițiozitate, nu însă fără nelipsite sale irizări liric catalizatoare, din portretul unui Dinu Brătianu, spre exemplu.¹²

În primăvara anului 1938, odată cu suprimarea Mișcării Legionare, este arestat din nou, moment în care se dezice de legionarism, abjurându-și convingerile. În anumite articole și studii istoriografice de profil se vorbește despre disidența sa, pentru unii condamnată, pentru alții, doar o înscenare a guvernului. Actul disident este confirmat și de liderul Mișcării de după moartea lui Codreanu, Horia Sima¹³ sau de alți cercetători ai Mișcării Legionare, unii considerând că adeziunea sa la legionarism a fost motivată de anumite interese de ascensiune pe scară universitară, în virtutea apartenenței la segmentul efervescent al intelectualității cu opțiuni de dreapta¹⁴. Lucian Boia îi suspectează de asemenea trădarea, considerând-o ca un gest disperat de a-și menține catedra universitară¹⁵. Resorturile interioare sau de circumstanță care l-au determinat pe Dragoș Protopopescu să acționeze în acest sens rămân neelucidate, cert este însă faptul că profesorul își încheie de facto, în această perioadă, activismul legionar.

Activitatea jurnalistică a lui Dragoș Protopopescu reflectă într-o oarecare măsură atitudinile sale și luările de poziție în vederea susținerii unei ideologii de extremă dreaptă, însă viziunea sa despre ceea ce a însemnat legionarismul ca fenomen social și ca trăire autentică se conturează abil în trilogia romanescă **Fortul 13** și **Tigrii** (vol I și II). Romanele transpun în cheie metaforică experiența carcerală a autorului, arestat la Jilava alături de alte nume celebre ale peisajului intelectual de dreapta, ca urmare a asasinatului politic de la Sinaia, din decembrie 1933. Se poate vorbi așadar de un roman al experienței, susținut de autenticitatea

¹⁰ Dragoș Protopopescu, *Congresul gloabelor*, în *Buna Vestire*, an I, nr.3, 24 februarie 1937

¹¹ vezi articolul *Cantacuzino*, în *Buna Vestire*, an I, nr. 7, 28 februarie, 1937

¹² vezi articolul *Dinu Brătianu, centru de atracție*, în *Buna Vestire*, an I, nr.7, 27 februarie 1937

¹³ Horia Sima – *Mari existențe legioanre. Traian Brăileanu, în Țara și exilul în Curier informativ al Mișcării Legionare*, An II, Nr.11, septembrie 1966, Madrid.

¹⁴ Corneliu Ciucanu, *Conceptul de elită în viziune legionară*, în *Radiografia dreptei românești*, Ed. FF Press, București, 1996, pag. 281

¹⁵ Lucian Boia, *Capcanele Istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, Editura Humanitas, București, pag.139-140

auctorială, chiar dacă jucată sub masca protagonistului, dar care relevă însă aspecte de natură autobiografică. Realitatea istorică se prezintă într-un plan de fond, pe care se grefează cu o expresă tentație a ficționalizării, universul fenomenului legionar, marcat de idealismul său social, etic și spiritual.

Dragoș Protopopescu dezvoltă tehnicile narative moderne (experiențialismul, autenticitatea, parodiarea realității), narațiunea axându-se mai degrabă pe conturarea unor experiențe interioare, inițiatice. Acțiunea în sine, deși corespunzătoare realității istorice trăite devine, mai ales în a doua parte a trilogiei, în ***Tigrii***, doar simplu pretext pentru confesiune și mai ales pentru reliefarea cu acuitate a unor trasee existențiale, a unor schimbări de viziune ideologică ce sfârșesc inexorabil în revelația convertirii. Ineditul formulei sale narative și a stilului său depășește însă paradigmele moderne ale literaturii interbelice. Erudiția bogată manifestată pregnant în inserțiile livrești, irizările aluziv ironice, ornamente stilistice de o mare forță penetrantă, cu un echivoc metaforic camuflant și totuși declamator sau chiar cu eleganța expresivă a unui veritabil dandysm, exaltat și sensibilizator definesc amprenta stilului său creator. În plus, dedublările și convențiile naratologice, livrescul manifestat cu vădită naturalețe, dislocările frecvente din cadrul narațiunii, adresările directe și angajarea lectorului în cadrul narațiunii, proiecțiile portretistice și pasaje în colaj, discursul parodic, adesea comic prin tenta vizibil ludică și amprenta calamburului, lăsând totuși să se întrevadă tragicul ascuns al situației, anticipează fără îndoială, literatura postmodernă a anilor 80. Dragoș Protopopescu este așadar, în acest sens, un precursor al postmodernismului în literatura română.

Specificul artei sale trădează însă invariabil – aspect mărturisit și de puținii săi comentatori – o formație intelectuală puternic marcată de arealul cultural englezesc căruia autorul pare a-i fi tributar. Mircea Anghelescu în lucrarea sa ***Poarta neagră. Scriitorii și închisoarea*** îi recunoaște scriitorului calitatea de „*prozator experimental (...) cu procedee mimetice, post-moderne încă de atunci, pastişând sau parodiind stiluri și chiar texte celebre din literatura britanică.*”¹⁶

Deși pornește de la o experiență personală, autorul depășește cu mult cadrele unei opere cu tentă memorialistică, realitatea trăită cunoaște în paginile romanului un puternic proces de sublimare a experienței, până la transgresarea ei în ficțional. George Achim vorbește în acest sens despre o ficționalizare a realului sau „*ficționalizare a non-ficționalului*”. Realitatea istorică, evenimentială, grefată în acțiunea romanului este prevalată pe un plan secund de o altă realitate, cu valențe spirituale, care confirmă de altfel viziune idealizată a autorului despre virtuțile înalte, cultivate uneori până la fanatism, în cadrul activismului legionar: eroism, cultul suferinței, al sacrificiului, lupta pentru dreptate, iubirea de neam, credința religioasă. Realitatea este reconstruită așadar în cheie metaforică, aspectând în substratul romanului un soi de „propaganda fide” atent camuflată în aura comico-parodică a acțiunii.

Cu toate acestea, elementele realității, fie că e vorba de orașe, organizații sau personalități, sunt recognoscibile în denumirile transfiguratoare, cu mai mult sau mai puțin echivoc, din cadrul romanului: Ruritania este transfigurarea artistică a României, Bucara reprezintă Bucureștiul, în timp ce închisoarea Jilava, derobată fictiv de constrângerile ei

¹⁶ Mircea Anghelescu - *Poarta neagră. Scriitorii și închisoarea*, Editura Cartea Românească, 2013, pag. 207

consacrate, devine un topos predilect pentru iluminare: Dumbrava. Mișcarea Legionară este recunoscută sub denumirea de Crucea de Oțel. Nichifor Crainic este portretizat în Onisifor Crai, Mihail Polihroniade, în Mișu Beroniade, Jean-Victor Vojen este Jean Marie Vauban, după cum Generalul Zizi Cantacuzino devine în paginile cărții Generalul Vivi Brancovan. În spatele aproape fiecărui personaj se ascunde o figură însemnată a Mișcării din deceniul al IV-lea.

Autorul însuși se regăsește în protagonistul romanului, Eulampe Sibică, personaj reflexiv, căruia autorul îi transferă întreaga sa viziune. Nu lipsește convenția unei dedublări a vocii auctoriale sau ineditul unei relații autor-narator-cititor ce sparge tiparele clasice: „Domnul Eulampe Sibică roagă pe domnul Dragoș Protopopescu, managerul său literar, să roage pe cititor să nu se supere dacă de acum înainte domnul Eulampe Sibică nu mai răspunde de el însuși.”¹⁷ În jurul acestui personaj, mască a autorului, se țese de fapt întreaga narațiune, alcătuită din secvențe cvasi independente, anecdote spectaculoase din istoria legionară. Profilul intelectual, moral și psihologic al autorului configurează întru totul personalitatea personajului: „Ca să nu-și piardă suplețea eului, ca un aruncător cu discul, domnul Eulampe a scris în viață: poezii, drame, nuvele, biografii savante, studii, romane, pamflete – tot ce după împrejurări poate exersa tendoanele spiritului și da acea libertate de mișcări care e sacra voluptate a artei și singura noblețe de sânge a cuiva.”¹⁸

Se știe faptul că Dragoș Protopopescu, în momentul arestării din ianuarie 1934, era deja una din figurile intelectuale de bază ale Mișcării. În **Fortul 13** însă, Eulampe Sibică nu pare a fi implicat activ. Este arestat din greșeală (nu atât ca simpatizant al organizației vânată până la absurd – orice element suspect era luat în considerare, fie el o banală predilecție pentru culoarea verde – cât mai degrabă datorită unei confuzii a numelui) și nu manifestă nici o atracție de ordin politic sau ideologic. Legăturile sale cu Mișcarea sunt foarte ambigue, el neagă apartenența la Crucea de Oțel și pare a nu fi familiarizat cu ideologia acesteia, deși cu o zi înaintea arestării își vizitase câțiva prieteni deja închiși la Dumbrava. Eulampe Sibică pare a fi mai degrabă un profan, ce urmează calea unei inițieri. Pe parcursul romanului acesta are revelația eroismului și descoperă în figurile legionare, pe care le portretează somptuos, adevărate virtuți existențiale, astfel încât, la finalul trilogiei, fenomenul „Crucii de Oțel” cu toate valențele sale etic-spirituale, este pe deplin asumat de către personaj.

De altfel, romanul **Fortul 13** debutează brusc cu perspectiva unei inițieri, a unei renașteri, anticipând evoluția protagonistului: „Domnul Eulampe Sibică s-a născut în al treizeci și doilea an al vieții sale. Cum? Foarte simplu, ca martir și erou național. Când? Într-un an așa de prost, că Dumnezeu dacă ar ști tot ce s-a petrecut, ar refuza creștinilor să-i numere de la Hristos! Unde? În țara cu pâini și femei din belșug, voievozi de veacuri și lepre mair ecente cu biserici albe, și multe felinare roșii, cu asini demnitari și nume de eglogă: Ruritania. De ce? Fiindcă pur și simplu s-a întâmplat ca Domnul Eulampe Sibică să aibe ochii verzi.”¹⁹ Eulampe Sibică are toate trăsăturile unui tânăr expansiv, libertin și fără prejudecăți, este un intelectual cu gusturi rafinate și tabieturi care-i trădează o expresă pedanterie aristocratică. Libertățile frivole, dezinvoltura, umorul, ironia și tendința polemică accentuează o concepție de viață dezinvoltă, ușor hedonistă, pentru care experiența închisorii

¹⁷ Dragoș Protopopescu, Tigrii, I, Editura Cugetarea, București, 1938, pag. 28

¹⁸ Dragoș Protopopescu, Fortul 13, Editura Elisaveros, București, 1998, pag 94

¹⁹ idem, pag.5

– mai ales datorită restricțiilor legate de confortul ambiental și de igienă – îi pare de-a dreptul intolerabilă.

Romanul prezintă arestarea bizară a lui Eulampe Sibică, și primele trei zile petrecute în închisoare, prilej cu care ochiul parodic al naratorului observă și comentează, fie cu ironie, fie cu sensibilitate artistică, idei, comportamente, replici. Romanul cuprinde inserții filosofice, ideologice, interpretări metaforice, anecdote comice.

Însă, ceea ce iese mai mult în evidență este impactul pe care credința legionarilor arestați, rugăciuniunea, cultul jertfei, cultul fraternității și chiar cântecul legionar care le atenua în varii momente teama, îl aveau asupra protagonistului.

Cântecului în coordonatele ideologiei legionare dobândește anumite funcții ce servesc în special psihologia mulțimii, el devine un factor echilibrant, care atenuază spaima și încită spiritele la solidaritate, conferă o anumită forță mulțimii prin cumulul de energie focalizată, realizând un fel de halou protector, un scut spiritual la umbra căruia gândurile, spaima, contradicțiile dispar. Efectul este eliberator, cathartic. În drum spre închisoare, alături de ceilalți arestați, Eulape Sibică „*e de mult furat de cântec, și-a lăsat speculațiile, cum și un galoș în zăpadă; nu știe nimic merge ca un tambur major, bătând măsura cu bastonul. E mai ușor la un picior? Trebuie să fie un început din acea mult așteptată ușurare de sub povara ideilor...*” Meditația personajului este semnificativă: „*nu era decât o ciudată psihologie a mulțimii aceea care vroia ca, din piepturile sugrumate ale tuturor, prin nu se știe ce magic semnal, toată panica să dispară deodată și în locul ei un imn bărbătesc să țâșnească până la cer: Pământul țării noastre geme, /Pământul care ne-a hrănit /Pământul șarei noastre strigă:/ De vitreg s-a cotropit.*”

Odată intrat în perimetrul închisorii, „*se putea spune că linia de despărțire s-a tras între două lumi: lumea de-adineaurea, agonizând în viciu, fals și murdărie; lumea tânără, care năștea întru Neam Rege și Hristos, la pușcărie.*”²⁰ Viziunea asupra închisorii corespunde și ea unei duble percepții: una din exterior, în care arestarea acestor tineri pe care-i știa curați, ca mazărea-n păstaie se dovedea o monstruoasă omul liber dintr-însul, care venea aici în vizită la prieteni în necaz. Arestat însă, „când venea nu ca vizitator ci ca viitor...vizitat, închisoarea îi părea ca o doamnă nobilă și nu așa perimată”. Eulampe Sibică, al cărui temperament vivace și dandysm incurabil fac ca aceasta realitate să-i repugne, vede totuși în propria sa arestare o experiență limită, pe cât de absurdă, pe atât de revelatoare de noi sensuri existențiale: „Domnului Eulampe nici nu-i trecea prin minte că o spuză de oficiali bine intenționați își dase mâna ca să-l facă din senin să cumuleze posturile de martir și erou național! (...) Și iată că-i ieșea înainte pușcăria cu depărtarea orizontală, dacă nu verticală! Găzduire miraculoasă, pentru a întoarce spatele lumii abjecte, în care – în lipsă de confort – te așezai numai cu sufletul. Dar cu un suflet eliberat, evadat din societate.”²¹ Momentul încarcerării, dincolo de ascuțimea ironiei, este sensibilizat de largi efluvii de lirism nostalgic: „O eternitate în care intra. O ultimă aruncătură de ochi. Câmpul, scăpând de cocoașa neagră a închisorii, ca și când aruncase ceva de pe umeri, sărea în zări zglobii. Numai portativul liniei ferate mai amintea de glasul și mersul oamenilor. Dincolo de ea, până departe, zăpada

²⁰ idem, pag.68

²¹ idem, pag. 70

vorbea cu Dumnezeu. Ai fi spus chiar că Dumnezeu, pentru mai multă precizie, îi chiar scria ceva cu stiloul zvelt al plopilor.”²²

Succesiunea de portrete, încheiate cu subtilitatea și rafinamentul stilistic englezesc, conferă universului interior al închisorii o ambianță aparte, lipsită oarecum de tragismul întâmplării. Personajele reunite în condiția dată se confesează cu umor și nonșalanță, fiind de altfel „specialiști” în „*Dreptul și moartea – jertfa legionară*”, fără a fi prin aceasta umbriți de apetitul pentru glumă și amuzamentul reîntâlnirii pe câmpul de jertfă: „*Hă, hă, uite-l și pe Beronaide, de toți iubit, durduliu și blond, cu pântecul legănat în mers ca-ntr-un vals din Cavalerul Rozelor, își face apariția.*

- *Trebuia să merg de anul nou la Chihaia, cu o mare partidă de skiori. În loc să o iau în sus, însă, am greșit drumul, cum vedeți, și am luat-o în jos, spre Dumbrava... O ușoară patinare.*” Secvențele abundă în anecdote pline de haz legate de arestarea „cruciaților”, prelungite apoi în portretizări de o acuratețe artistică desăvârșită, cu minuțiozitate balzaciană și contururi expresiv metaforice sau fantezist caricaturale, profilând personalitatea complexă a personajelor, în dimensiunea lor interioară.

Se poate vorbi despre o veritabilă artă a descrierii în opera lui Dragoș Protopopescu, definind un stil original, de înalt nivel oratoric, sensibilizator fără a deveni patetic, elocvent și dezinvolt totodată. Sunt nelipsite ornamentele metaforice și inserțiile livrești cu care scriitorul jonglează ludic în reconfigurarea unor contururi vii rămase în memorie, dinamizate de scânteierea ironică a verbului, spectaculoase prin modernitatea conexiunilor ideatice, surprinse frecvent într-un glisando comico-tragic ce conferă textului aerul degajat al oralității și profunzimea simbolică a unor hieroglife.

Bibliografie

Mircea Anghelescu, *Poarta neagră. Scriitorii și închisoarea*, Editura Cartea Românească, 2013

Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală Românească între 1930 și 1950* (București, Editura Humanitas, 2011).

Armin Heinen, *Legiunea Arhanghelului Mihail: o contribuție la problema fascismului internațional*, (București, Ed. Humanitas, 2006).

Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.

Francisco-Veiga, *Istoria garzii de fier 1919-1941. Mistica ultranationalismului*, (București, Ed. Humanitas, 1993).

Dragoș Protopopescu, *Fortul 13*, Editura Elisavaroș, București, 1998

Dragoș Protopopescu, *Tigrii*, vol I, II, Editura Cugetarea, București, 1938

Dragoș Protopopescu, în *Buna Vestire, ziar liber de luptă și doctrină românească*, an I, 1937

²² ibidem